

Onverwachte nestlocatie van Staartmezen *Aegithalos caudatus*

Stef Waasdorp

Nestenzoekers hebben een streepje voor op inventariseerders van vogels. Ze kijken beter, ze snappen hoe de vogelwereld in elkaar zit, ze kunnen waarnemingen in het broedseizoen beter duiden dan iemand die volstaat met zijn waarnemingen op een kaartje in te tekenen. Maar zelfs nestenzoekers staan soms raar te kijken.

Ondanks dat iedereen vol is van het woord broedseizoen weet menig natuurgenieter, vogelaar, twitcher of ecooloog niet wat dat eigenlijk allemaal inhoudt. Nog afgezien van de recreanten die dankzij Covid-19 massaal de natuur intrekken om het eigenbelang te botvieren in hun ‘groene’ speeltuin.

Als redelijk ervaren nestzoeker ben ik me de laatste jaren volledig gaan inzetten om belanghebbenden duidelijk te maken wanneer voor welke soort het broedseizoen begint en tot wanneer dat duurt, waar vogels nestelen, hoe vaak ze een poging wagen en hoeveel keer ze succesvol jongen kunnen grootbrengen. En dan specialiseer ik me vooral in grondbroeders omdat deze volgens mij het meest direct schade kunnen ondervinden van natuurbeheerders, natuurminners, vrijwilligers, pachtende boeren en recreanten.

Aangezien ik veel noodzakelijke contacten heb met de zojuist genoemde natuurbonden personen kan ik wel duidelijk stellen dat deze kennis volledig is verdwenen. Voorbeelden zat onderhand: natuurbeheerders die een gescheperde schaapskudde midden in het broedseizoen door de vogelnest-rijke hei laten sturen omdat ze een hekel hebben aan de daar aanwezige grassen; twitchers die zo nodig de Fluiters op hun lijstjes moeten afvinken maar niet door hebben dat ze mogelijk het grondbroedje vertrapten; vogelaars die genieten van een zingende Boomleeuwerik terwijl ze nagenoeg op een in een holte verscholen tapuitennest staan; ecologen verantwoordelijk voor de hooilanden die opmerken dat ze niet wisten dat Roodborsttapuiten in het open veld broeden en Boompiepers op de grond.

Dat vogels je altijd blijven verrassen met de keuze van hun nestplek of hun timing maakt dat het nooit saai wordt om nesten van allerlei soorten te volgen. De snel veranderende wereld zal dit nog versterken. We moeten dus blijvend volgen wat de vogels weten te presteren, hoe en wanneer. Voor 2020, bijvoorbeeld, vond ik het eerste ei van de Boomleeuwerik al op 8 maart maar stonden de laatste nestjonge Roodborsttapuiten pas op 27 augustus op het punt hun nestje te verlaten! Het betekent dat we vanaf nu simpelweg 1 maart tot en met 1 september als broedseizoen moeten aanhouden. (Gelijk aanpassen dus, alle toegangsborden van natuurterreinen! Vooral die met hondenverboden binnen deze periode).

Oh ja, de verrassende staartmeeskoppels

Als je veel buiten de paden loopt om allerlei nuttige redenen, leer je donders snel welke soorten hiervan hinder ondervinden. Zo kun je in de hooilanden makkelijk op een graspiepernest gaan staan, in het bos onzichtbare roodborstnestjes onder de bladeren vernielen, in de hei de uitgelopen jonge leeuweriken vertrappen of in het nest van de fitis springen omdat je nou eenmaal die greppel over moest. Dat staartmezen van dat laatste tegenwoordig ook de dupe kunnen zijn, was mij nog niet bekend.

Foto 1. Locatie 'greppelnest' van Staartmees. Tijdens nestbouwfase en broedperiode stond er geen water in de greppel (foto gemaakt in februari 2021). Het nest bevond zich rechts in de greppel, twee meter achter de tweede berkenstam. Een paar jaar geleden broedde hier ook een paartje. Toen zat het nest tussen wat uitlopers van een eik op 4 m hoogte, grenzend aan het asfalt (zoals ook zichtbaar op de foto), met de opening ook nog eens die kant op gericht. *Ditch in which Long-tailed Tit built its nest in April 2020; photo taken in February 2021, the water was absent in 2020.*

Foto 2. Onder de dwarsliggende dode tak die rust op de uitlopers van een eik zie je duidelijk het 'greppelnest'. Eenmaal afgebouwd was het veel beter gecamoufleerd dan nu. Helaas geen foto van dat stadium gemaakt. *Nest of Long-tailed Tit in upper centre, just beneath the dead branch.*

Hier volgen twee beknopte beschrijvingen van afwijkende nesten van twee verschillende koppels Staartmezen in het Drents Friese Wold. Beide waren, misschien gelukkig maar, niet succesvol want anders wordt het nesten zoeken van deze soort in de toekomst ook lastig. Staartmezen staan immers bekend als de meest makkelijkste soort om nesten van te vinden. Lange periode nestbouw, zeer mak, gemakkelijk te

volgen tijdens de bouw en nooit vervelend om naar te kijken. In 2020 begon voor mij het staartmeesseizoen op 7 maart toen het eerste paartje betrapt werd tijdens de nestbouw.

Greppelnest

Op 4 april 2020 trof ik een nestbouwend koppeltje Staartmezen aan langs een verkeersweg met aan de andere kant van de greppel een betonnen fietspad. Aangezien ik van nature geen geduld heb, gelijk maar even de sparretjes aan de rand van het fietspad afgezocht. Maar geen resultaat. Omdat de vogels wel steeds dichtbij bleven, moesten ze hun nest haast wel in de hogere fijnsparren of grove dennen aan de bosrand aan het bouwen zijn, waar je niet bij kan (was al snel de gedachte van mijn tot dan toe bekrompen brein over deze soort). Zo'n gekke gedachte was dat niet, aangezien je ook de nodige staartmeesnesten vindt die op 10+ meter in dennentoppen zijn gebouwd. Daar klim je natuurlijk niet heen (ik heet immers geen Stef Bijlsma). Gelukkig bleef het knagen dat de vogels gestoord leken door mijn aanwezigheid op het fietspad. Dus toch maar wat meer afstand genomen, de beste manier om vogels naar hun nest te volgen. En ja hoor, ze verdwenen in de greppel tussen het fietspad en de verharde weg. Daar zat het al half afgebouwde nest (Foto 1 en 2). Helaas was het drie weken later totaal vernield door een onbekende diersoort.

Pijpenstrootjenest

Op 14 april 2020 werd wederom een afwijkend stel van deze soort aangetroffen. Ditmaal op de grond in een bosje met wat dunne opslag (voornamelijk lijsterbes) (Foto 3 en 4). Natuurlijk gelijk gekeken in de aanwezige sparretjes rond de uiteindelijke nestlocatie. Pittige plek met pijpenstrootjepollen, maar gelukkig is deze soort onverstoorbaar tijdens de nestbouw, anders was het nest nooit gevonden. Ook dit nest was drie weken later tijdens controle volledig uit elkaar getrokken door een onbekende diersoort.

Dat beide nesten zijn gepreedeerd is geen uitzondering bij deze soort. Van de overige 13 nesten die ik dit jaar heb gevolgd langs bosranden en in tuinen waren maar 2 succesvol. Dit waren allemaal nesten gebouwd in ongeveer dezelfde periode (7 maart-30 april). Deze nesten zaten in sparren, sierconiferen en grove den, op hoogtes van 1 meter tot zo'n 11 meter. Wat er tijdens vervolglegels van de mislukte paren is gepresteerd, is helaas onbekend. Waarom kozen de hier beschreven paartjes ervoor om hun nest op een plek te bouwen waar het aantal potentiële predatoren nog wat groter is dan op de meer gebruikelijke nestplekken? Het enige voordeel lijkt mij dat het windbestendiger is. Bij Staartmezen gaan namelijk ook wel eens nesten verloren door wind in combinatie met regen. Maar zulke omstandigheden deden zich in 2020 niet voor.

Unieke waarnemingen of vaker beschreven?

Nestplaatsen van Staartmezen zo dicht bij de grond kende ik niet. Ook nooit iets over gelezen, al heb ik me niet echt in de literatuur verdiept. Tot nu toe probeer ik mijn

zelf opgedane kennis voornamelijk ‘to the point’ over te brengen aan beheerders, vrijwilligers en lieden die veel belang hebben bij hooi. Deze groep bereik je immers lastig via het geschreven woord. Het veldwerk en mijn contacten met direct betrokkenen hebben al menig vogelnest gespaard. Maar misschien wordt het tijd om het wat breder uit te dragen om zo ook de vogels buiten mijn werkgebied voor de mens te behoeden.

Foto 3. Het pijpenstrootjenest in aanbouw. Dit nest verdween volledig in de pol toen het eenmaal af was. Ook hier helaas geen foto van dat stadium. *Nest of Long-tailed Tit under construction in Molinia vegetation.*

Foto 4. Locatie van de nestplek in pijpenstrootje. Het nest zat een meter achter de dwarstak op de grond tussen het pijpenstro. *View of nest site of Long-tailed Tit, with nest one meter behind lying branch in centre.*

Dankzij goed contact met heerser van de literatuur Rob B. heb ik volstaan met een kort mailtje met de vraag of hij hier ooit van had gehoord. Met als reactie ‘*Vreemd zeg, jouw staartmezen, dat heb ik nooit meegemaakt, zulke lage nesten*’ en een artikel uit 1918 waar gemeld werd dat ze laag kunnen zitten (Wolda G. 1918. De Staartmees (*Aegithalus caudatus* [L.]). *Ardea* 7: 64-77). Wolda bedoelde, naar mijn interpretatie, nesten die op kniehoogte in sparretjes of andere locaties zaten, locaties mij niet onbekend.

Daarnaast meldde Rob dat wanneer ik snel was, er nog plek vrij was in ‘Drentse Vogels’. Bij deze! Hopelijk was dit het lezen waard en is allen nu bekend dat we zelfs nesten van Staartmezen kunnen vernielen als we ons buiten de paden begeven. Daarnaast graag reacties van personen die bekend zijn met vergelijkbare nestplaatsen

van Staartmezen en net als ik dit nog niet uit zichzelf de buitenwereld hebben ingeslingerd.

Waasdorp S. 2020. Ground nests of Long-tailed Tits *Aegithalos caudatus*. *Drentse Vogels 34*: 83-87.

During fieldwork in Drents-Friese Woud in the northern Netherlands in early April 2020, two nests of Long-tailed Tits were found during nest-building in vegetation on the ground. The first was situated in a ditch, the second in a dense mat of *Molinia caerulea*. Both nests failed following predation, probably early in the nesting cycle. Thirteen other nests in 2020 were found at 'normal' heights between 1 and 11 m in coniferous trees; of these nests, only two were successful.

Adres: Westennesscherstraat 6, 7811AW Emmen, stefwaasdorp@gmail.com